

Tukea, yhteistyötä ja täsmätietoa

Opetushallituksen ja Suomenopettajat ry:n yhteistyönä toteutetut Suomi toisena kielenä -kehittämisspäivät pidettiin 10.–11. lokakuuta 2023 Helsingin Paasitornissa. Hybridinä järjestettyihin päiviin pystyi osallistumaan myös etäyhteydellä, ja osallistujien yhteismäärä, 347, oli ennätyksellinen. Teemaltaan yhteistyötä ja tukea käsittelevä ohjelma tarjosi runsaasti ajankohtaista täsmätietoa ja keskustelumahdollisuuksia.

TEKSTI JA KUVAT SATU RAKKOLAINEN-SOSSA

Aleksis Kiven ja suomalaisen kirjallisuuden päivänä alkaneiden XVI kehittämisspäivien avausanoissa opetusneuvos **Katri Kuukka** Opetushallituksesta kertoi olevansa viimeistä kertaa päivien vetovastuussa. Viestikapula siirtyi Opetushallituksessa keväällä 2023 aloittaneelle opetusneuvos **Sanna Voipio-Huoviselle**.

Sivistyksen teemavuosi

Opetus- ja kulttuuriministeriö on nimenyt vuoden 2024 sivistyksen teemavuodeksi. Opetusneuvos Kuukka muistutti kielen tärkeydestä tässäkin yhteydessä. Kieli on se, joka kantaa sivistykseen, ja kielen avulla pääsee osalliseksi siitä. Kuukka kehotti osallistujia pohtimaan: Miten varmistetaan se, että sivistys prosessina kohti inhimillisyyttä, demokratiaa ja elinympäristön kunnoittamista toteutuisi? Miten vahvistamme osallisuutta kielen kautta?

Opetushallituksessa meneillään olevista ajankohtaisista asioista Kuukka nosti esiin uudistuksia, joista tässä eri koulutusmuotojen osalta esimerkkeinä kaksi: Lukio-opetuksessa uudistetaan suomi toisena kielenä -koe, mikä vie sitä lähemmäs suomi äidinkielenä -koetta. Uusi laki kotoutumisesta 681/2023 tulee voimaan 1.1.2025. Siinä Opetushallituksen työhön liittyy monikielinen yhteiskuntaorientaatio, josta tulee velvoittava kunnille, ja kielitaidon digitaalinen päättöttestaus kotokoulutuksen osana.

Kuukka toi esiin myös nostoja hallitusohjelmasta kulttuurin osalta. Näitä ovat esimerkiksi seuraavat: Lukutaitoa vahvistetaan ja lukutaitostrategian toimeenpanoa jatketaan. Lukuliikettä laajennetaan, mikä koskee kaikkia oppijoita. Perusopetuksessa pyritään antamaan aikaa ja työrauhaa opettajille ja oppilaille. Äidinkielen ja kirjallisuuden ja matematiikan vähimmäistuntimäärää lisätään ilman, että se vaikuttaisi opetussuunnitelmaan. Lisäksi on esitetty mobiililaitteiden käytön rajoittamista ja

 Opetusneuvos **Katri Kuukka** esitteli S2-alan kehitysvaiheita ja muistutti yhdistyksen juhluvuodesta.

valmistavan opetuksen jatkumista kahteen vuoteen. Erityisesti englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittamisesta lukio-opetuksessa Kuukka toivoo käytävän keskustelua.

Tukea opetukseen ja alan näkymiä

Esittelyssä oli myös KIEPIN kuulumisia. Kyseessä on maahanmuuttotustaisten oppilaiden oppimis- ja koulunkäyntivalmiuksia tukeva toimenpideohjelma, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus ovat käynnistäneet. Ohjelma ajoittuu vuosille 2022–2026, ja se on suunnattu erityisesti vuosiluokkien 7–9 oppilaille, jotka saapuvat Suomeen vasta perusopetuksen loppuvaiheessa ja mahdollisesti vähäisin koulunkäyntivalmiuksin. Toimenpideohjelman KIEPPI-hankkeet etsivät ratkaisuja oppilaiden opetuskielen taidon ja koulunkäyntivalmiuksien vahvistamiseen. Tutkimushankkeessa kartoitetaan ja kehitetään toimivia malleja maahanmuuttotustaisten oppilaiden perusopetukseen

integroitumiseen valmistavan opetuksen aikana ja kielitietoiseen kielellisesti tuettuun opetukseen perusopetuksessa. Tarkoitus on laatia diagnostinen, oppimista tukeva arviointityökalu, jonka avulla kartoitetaan oppilaiden valmiuksia. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi on toteuttamassa hankkeiden kehittävää arviointia.

Opetusneuvos Sanna Voipio-Huovinen avasi enemmän Kiepin alatyöryhmien toimintaa. Alaryhmät ovat: Perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaiden integraatio perusopetukseen valmistavan aikana, Opetuskielen ja muun tuen organisointi perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaan siirtyessä perusopetukseen, Maahanmuuttotustaisten oppilaan ohjaaminen S2-opetukseen ja menettelytavat siirtymisessä S1-opetukseen sekä Kielitietoisuuden opetuksen toteuttaminen eri oppiaineissa erityisesti perustaitojen vahvistamiseksi ja opettajien yhteistyön rakentees.

Voipio-Huovinen kävi läpi myös materiaaleja, joista on hyötyä opetuksessa

 Opetusneuvos **Sanna Voipio Huovinen** ja Suomenopettajat ry:n puheenjohtaja **Jenni Alisaari** iloitsivat päivien aikana käydyistä aktiivisista keskusteluista.

ja suomenoppijoiden tukemisessa. Esimerkkejä näistä ovat muun muassa verkkopohjainen ROADMAP-työkalu, jonka avulla koulu yhteisöt voivat arvioida toimintaansa ja kehittää kielikasvatusta, uusi *Kielitaidon kehittymistä edistämässä* -arviointiopas ja LUKILOKI-sivusto luku- ja kirjoitustaidon opettamiseen ja tukemiseen.

Suomenopettajat ry:n puheenjohtaja **Jenni Alisaari** nosti esiin Äidinkielen opettajain liiton ja Suomenopettajat ry:n yhdistymisasiheet. Hän käsitteli Suomenopettajat ry:n jäsenille lähetettyä kyselyä ja sen vastauksia, joissa oli kuultavissa sekä huolta että ymmärrystä yhdistymistä kohtaan. Tästä voi lukea lisää Hallitus hommissa -palstan kirjoituksesta, jossa Alisaari ja hallituksen jäsen **Anne Tiermas** avaavat asiaa enemmän.

”Norssissa saa olla juuri sellainen kuin on”

Turun normaalikoulun perusopetuksen rehtori **Satu Kekki** käsitteli puheenvuorossaan yhteistyötä ja toimintakulttuurin muutosta. Hän kertoi Turun Varissuolla sijaitsevan Norssin poikkeavan muista Suomen opetusharjoittelukouluista

erityisesti oppilaiden kielitaustan osalta. Perusopetuksessa olevista 608 oppilaasta noin 67 prosentilla äidinkieli on jokin muu kuin suomi. Alakoulussa prosentti on vielä suurempi. Lukiossa oppilaita on 242, ja heistä 27,6 prosenttia puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea. Kieliä on yhteensä noin 52.

Kekki valotti Varissuon alueen toimijoiden tekemää tiivistä yhteistyötä, jossa koulu on laajasti mukana. Koulussa toteutetaan jaettava johtajuutta, ja muun henkilökunnan lisäksi koulussa on omat siivoojat, jotka omalta osaltaan kasvattavat myös lapsia. Opetusharjoittelu tuo omat mausteensa koulutyöhön, ja erityistä kiitosta on saanut opettajien tutorohjelma. Siinä uusi opettaja saa koko ensimmäisen vuotensa aikana tukea koulun tunnevalta kollegalta. Sekä opettajat että opetusharjoittelijat saavat perehdytystä myös kielitietoisiin käytänteisiin. Koulun toimintakulttuuri on muokkautuva, ja koulussa kannustetaan uusiin avauksiin. Myös opettajan ammattitaito ja osaaminen pyritään nostamaan vahvasti esiin.

Kulttuurinen moninaisuus on Kekille itsestäänselvyys. Koulussa ei kategorisoida oppilaita tai käytetä leimaavia nimityksiä,

Kotuksen johtaja **Leena Nissilä** painotti kielen merkitystä kotoutumiselle. ▲

vaan kaikki ovat norssilaisia. Kekki kertoi kuitenkin, ettei tämä onnistu aina, vaan erityisesti vanhemmat ollessaan yhteyksissä kouluun pyrkivät alleviivaamaan oppilaiden taustaa. Kekki kannusti pohtimaan, onko mielekästä painottaa lapsen olevan ”maahanmuuttajataustainen” tai ”S2-oppilas”. Hän kertoi koulussa käytettävän ilmausta ”monikielinen oppilas”, jos ”norssilainen” ei jostain syystä toimi kyseisessä kontekstissa. Tällä pyritään välttämään turhaa jaottelua ”meihin” ja ”niihin”. Kekki kehottikin pohtimaan, kuinka kauan ihminen on maahanmuuttaja. Leimat varsinkin teini-iässä voivat olla haitallisia, koska identiteetti koostuu kuitenkin monista elementeistä. Kaikkien on tärkeää saada olla omia itsejään eikä jonkin ryhmän edustajia.

Kotoutuminen kansalliskieliin kohtalonkysymys

Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) johtaja **Leena Nissilä** korosti omassa esityksessään kielitaidon ja osallisuuden kuuluvan tiiviisti yhteen. Kun kansalliskielistä pidetään hyvää huolta, muita kieliä ei tarvitse nähdä uhkana. Kaikki kielet olisi hyvä nähdä voimavarana eikä keskinäisinä kilpailijoina. Nissilän mukaan

▼ Turun normaalikoulun rehtori **Satu Kekki** korosti avoimen vuorovaikutuksen merkitystä koulutyössä.

Suomessa kansalliskielten asema on hyvä. Lainsäädäntö tehdään kansalliskielillä, ja ne ovat vahvoja median ja kulttuurin kieliä. Kun nämä seikat toteutuvat, kieli säilyy elinvoimaisena.

Kansalliskielet ovat Suomessa myös koulutuksen kieliä, mutta huoleen on hieman syytä. Kesällä 2023 valmistunut Janne Saarikiven selvitys osoittaa, että olisi tärkeää pohtia, aletaanko Suomessa luisua tielle, jolla koulutuksemme ei ole enää tasa-arvoista, koska tietyt opintovaiheet tarjotaan helposti englanninkielisinä.

2000-luvulla globalisaation myötä on herännyt kuitenkin Euroopan laajuisesti huolta kansalliskielistä – siten kuin aiemmin vähemmistökielillä on ollut omasta olemassaolostaan. Tässä yhteydessä Nissilä painottikin saamen kielten, romanikielen sekä suomalaisen että suomenruotsalaisen viittomakielen ja karjalan kielen asemaa Suomessa.

Kansalliskielistrategia näihin liittyen valmistui edellisellä hallituskaudella sekä kielipoliittinen ohjelma. Kummankin toimeenpanoa jatketaan tällä hallituskaudella, mikä on Nissilästä erittäin tärkeää. Kansalliskielten ja kotoperäisten vähemmistökielten lisäksi Suomessa puhutaan

 Professori Jyrki Kalliokoski tiimeineen esitteli Kielibuusti-hanketta.

jo yli 160:tä äidinkieltä. Muita äidinkieliä puhuvia Suomessa on yhteensä yli puoli miljoonaa. Nissilän mukaan kotoutuminen kansalliskieliin on kohtalonkysymys, koska niin koulutuksessa, työelämässä kuin ylipäätään yhteiskuntaan kotoutumisessa kansalliskielten haltuunotto on tärkeää.

Nissilä muistutti myös Kotuksen palveluista, joista on iloa ja hyötyä erityisesti opettajille. Niihin kannattaa perehtyä Kotuksen sivuilla.

Vertais- ja kielitaitotukea

Rinnakkaisseminaareissa osallistujat pääsivät koulutusmuodoittain keskustelemaan suomen opetuksesta ja sen koulutusaste-kohtaisista erityispiirteistä. Esimerkiksi aikuisten perusopetuksen, kotoutumiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön ryhmässä opettajat ja Suomenopettajat ry:n hallituksen jäsenet **Jussi Visti**, **Hanna Aho** ja **Nappu Tuononen** ohjasivat keskustelua muun muassa eri moduuleista, YKI-testin aiheista ja sairaanhoitajien kielitaitovaatimuksista. Kaikissa ryhmissä käytiin vilkasta keskustelua ja jaettiin kokemuksia arjen haasteista. Myös ilonaiheita löytyi jaettaviksi muiden kanssa.

Helsingin yliopiston suomen kielen professori **Jyrki Kalliokoski**, yliopistonlehtori **Lari Kotilainen**, yliopisto-opettajat **Emmi Pollari** ja **Taija Udd** esittelivät Kielibuusti-hanketta ja erityisesti sen piirissä luotuja ja koottuja materiaaleja. He rohkaisivat kaikkia osallistumaan Kielibuusti-talkoisiin. Hankkeeseen voi perehtyä tarkemmin hankkeen kotisivuilla ja esimerkiksi Suomenopettajat-lehden numerossa 2/2023.

Väitöskirjatutkija **Katriina Rapatti** ja yliopistonopettaja **Nina Reiman** esittelivät omassa puheenvuorossaan yhdessä Katri Kuukan kanssa toimittamaansa, 2023 ilmestynyttä opasta *Kielitaidon kehittymistä edistämässä. S2-oppimäärää opiskelevan oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi*. He kertoivat oppaan taustoista ja niistä tärkeistä kysymyksistä, joihin opas pyrkii vastaamaan. Yksi perustavanlaatuisista kysymyksistä on, millainen pedagogiikka ja arviointi vievät kielitaitoa eteenpäin.

Traumoja ja työhyvinvointia

Oikeuspsykologiaan erikoistunut psykoterapeutti **Ferdinand Garoff** esitelmöi traumaattisista kokemuksista. Hän selitti traumatisoitumista, traumaperäisen

stressihäiriön kehittymistä sekä stressitekijöiden ja traumatisoitumisen vaikutusta oppimistilanteeseen. Myös opettajan toimintakeinoja valotettiin. Garoffin näkemyksistä voi lukea laajemmin Suomenopettajalehden numerosta 3/2022. Esityksen kommenttipuheenvuoroissa, jotka **Pia Hakkari** ja **Dalen Sok-Tuominen** pitivät, korostui monialaisen yhteistyön merkitys.

Psykologi **Tuija Turusen** puheenvuoro tarjosi hyviä muistutuksia siitä, mistä opettaja voi saada voimavaroja jaksamiseen. Turunen muistutti, että nähdyn, kuulun, arvostetun ja hyväksytyksi tuleminen on ihmisen muuttumaton perustarve, joka on meillä kaikilla – olipa kyse lapsesta, opettajasta tai esihenkilöstä.

Myös opetustyössä haasteena on se, että kuormittavassa tilanteessa olevien kanssa tekemisissä olevat ammattilaiset altistuvat itsekkin tunnetartunnalle. Jaksamisen kannalta on tärkeää tunnistaa omat tunteensa ja vireystilansa sekä osata erottaa ne toisten tunteista. Turusen ohjeet kiteyttivät hyvin sen vastakkaisuuden, että toisaalta tarvitaan empatiakykyä muita kohtaan mutta toisaalta myös kykyä vetää rajat oman itsensä suojelemiseksi. Turunen muistutti työyhteisön merkityksestä: hyvässä työyhteisössä hyvän kierre vahvistuu.

Kiitoksia ja tunnustuksia

Päivien yhteydessä pidettiin perinteiseen tapaan myös vuoden suomenopettajan palkitsemistilaisuus. Julkistuspuheessaan Opetushallituksen kasvatus, koulutus ja osaaminen -päätoiminnon johtaja **Jarkko Niiranen** painotti kielen merkitystä kotoutumisen ja yhteiskuntaan integroitumisen avaimena. Hän kiitti suomenopettajia:

– Meidän tulee yhteiskuntana tehdä kaikemme tukemalla kotoutumista, tarjoamalla laadukasta suomen kielen opetusta ja suuntaamalla resursseja kielenoppimiseen sekä sen tukemiseen. Siinä kohden te, arvoisat suomenopettajat, olette äärimmäisen tärkeässä asemassa. Toimitte mielestäni maailman tärkeimmässä ammatissa, opettajina, mahdollistaen suomen kielen oppimisen muuta kuin suomea äidinkielenään puhuville, ja sillä tavoin työnne on

yhteiskunnallisesti äärimmäisen tärkeää. Kiitos tästä merkittävästä työstänne!

Vuoden 2023 suomenopettajana palkittiin **Satu Lahtonen**, jonka oppimateriaalit ovat laajasti käytössä muun muassa luku- ja kirjoitustaidon opetuksessa. Tämän jutun jälkeisessä esittelyssä hän kertoo urastaan ja näkemyksistään.

Lisäksi palkittiin kunniamaininnalla Yleisradion Selkouutisten toimittaja **Pertti Seppä**, joka on ollut Ylen selkokielitoiminnassa alusta lähtien. Hänen toimittamansa uutiset ovat tarjonneet vuosikymmenien ajan tuttua ja merkittävää apua monille suomenopettajille ja opiskelijoille eri koulutusasteilla.

 Ylen toimittaja **Pertti Seppä** on selkouutisten uranuurtaja.

”Kielitaito kuin luistelua”

Vuoden 2023 suomenopettaja Satu Lahtonen

Vuoden 2023 suomenopettajaksi valittiin viime vuoden S2-kehittämisspäivillä Satu Lahtonen. Hän aloitti suomen kielen opettamisen opiskeluaikoinaan silloisessa Itä-Helsingin aikuislukiossa, nykyisessä Konepajan aikuislukiossa. Viime vuodet hän on opettanut luku- ja kirjoitustaitoa aikuisten perusopetuksessa.

TEKSTI SATU LAHTONEN
KUVA SATU RAKKOLAINEN-SOSSA

Yhdeksänkymmentäluvulla Helsingin sanomissa julkaistiin säännöllisesti ilmoitusta ”Are you young, free and single – tervetuloa kibbutseille!” Ylioppilasjuhlien jälkeen olinkin pian etelän lämmössä poimimassa avokadoja, kokoamassa kastelujärjestelmiä ja lajittelemassa pyykkejä kibbutsin pesulassa. Kibbutsin jälkeen toimin vuoden verran au pairina Englannissa, kunnes päätin hakea opiskelemaan seemiläisiä kieliä Helsingin yliopistoon.

Opintoihin kuului hepreaa, arabiaa, assyriologiaa, juutalaisuuden ja islamin historiaa ja monia muita kulttuurikursseja. Lisäksi luin muun muassa arkeologiaa, eksegetiikkaa ja vanhan testamentin hepreaa. Pian huomasin, että työmahdollisuudet seemiläisten kielten pääaineopiskelijana olivat kuitenkin melko rajatut, joten päätin alkaa suomen kielen opettajaksi.

Hain ja pääsin suomen kielen laitokselle. Vaihdoin suomen kielen pääaineekseni ja kirjallisuuden ja kasvatustieteen opintojen jälkeen valmistuin suomen kielen opettajaksi vuonna 2003. Gradussani onnistuin yhdistämään molemmat pääaineet tutkimalla 1642 *Raamatun* heprealaisia käännöslainoja.

Aloin jo opiskeluaikana opettaa suomea silloisessa Itä-Helsingin aikuislukiossa, nykyisessä Konepajan aikuislukiossa. Samaan aikaan samaisessa koulussa aloitteli työuraansa myös eräs **Marja Kemppainen**, jonka kanssa päädyimme tekemään *Naapuri hississä* -materiaalin ja jonka kanssa edelleen päivittäin pohdimme pedagogisia kysymyksiä opehuoneessa.

Marjan kanssa olimme myös käynnistämässä Helsingin kaupungin pilottiprojektia, jossa kotiäideille opetetaan luku- ja kirjoitustaitoa. Näihin aikoihin koulussamme aloitettiin aikuisten perusopetus, ja pääsin opettamaan Suomen ensimmäisiä lukutaito- ja alkuvaiheen ryhmiä. Myöhemmin olin mukana Opetushallituksen työryhmissä laatimassa aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelmaan kansallisia perusteita. Opetushallituksen kanssa yhteistyössä **Jonna Virtanen** ja minä teimme myös *Moi*-kirjan lukutaitovaiheen opetusmateriaaliksi.

Suomenopettajat ry:n hallituksessa toimin kaksi toimikautta, mikä avasi silmiä suomen opettamisen moniulotteisuudelle ja tutustutti moniin osaviin ihmisiin alalla.

Kieliopinnoistani eri kirjoitusjärjestelmillä on ollut hyötyä opetustyössä. Muistan, kuinka hankalaa oli, kun eräässä arabian tentissä opettaja oli käyttänyt eri fonttia kuin opetusmateriaalissa oli käytetty ja kuinka edelleen yksikin ylimääräinen koristeväkinen arabiassa saattaa tehdä kirjaimen minulle tunnistamattomaksi.

Opiskeluajanani vietin kesän stipendiaattina Haifan yliopistossa. Kohdalleni sattui erinomainen heprean opettaja, jonka puhesujuvuuteen panostavasta opetustyylistä ammensin kielenopettajana paljon. Yliopistossa natiivi arabianopettaja puolestaan korjasi joka kerta q-äänteeni, koska en lausunut sitä riittävän syvältä kurkusta. En

tiennyt, että lausumiseni oli viallista, ennen kuin siihen puututtiin.

Viime vuodet olen opettanut luku- ja kirjoitustaitoa aikuisten perusopetuksessa.

Innostuin tekemään videoita, kun huomasin, että luku- ja kirjoitustaidoton opiskelija ei voi kotona kerrata esimerkiksi oppitunnilla opittua sanastoa kirjallisista materiaaleista.

Kielenopettajana painotan suullista kielitaitoa. Äänteiden ja sanojen pitää tuntua tutulta suussa, jotta niitä voi käyttää sujuvasti. Tämä tutuus vaatii kymmeniä toistoja. Väittäisin jopa, että sujuva puhetaito vaatii kielen painamista lihasmuistiin. Vertaan kielitaitoa taitoluisteluun tai instrumentin soittamiseen – tekniikan hyväkään tunteminen ei auta, jos luistelua ei ole harjoiteltu jäällä tai jos soitinta ei ole oikeasti soitettu.

Hyvien viulusoittajien sujuvuuden takana on satoja tunteja mekaanisia sormi- ja jousiharjoituksia. Esiintymistilanteessa soitin on tuttu, kapaleet ovat tuttuja eikä niitä tarvitse harjoitella kaivaa esiin. Opiskelijalle luokkahuoneen ulkopuolinen puhetilanne on eräänlainen esiintyminen: hiukan jännittävä ja kuulijalla on odotuksia. Lisäksi samoin kuin luisteluharrastus aloitetaan menemällä suoraan jäälle, myös kielenoppiminen vaatii toistuvaa ja järjestelmällistä, mekaanista ja joskus jopa monotonista harjoittelua. Ensilauseista lähtien.

Kielenopiskelua tai kielenopiskelijaa voisi verrata myös syömiseen. Tottunut kulinaristi voi nauttia nopeasti isoja ja yllättäviä ruoka-annoksia ilman, että vatsa panee vastaan. Mitä pienemmästä ja tottumattomammasta ruokailijasta on kysymys, sitä puhtaampia makuja ja pienempiä eriä ruokaa tulee tarjota. On opettajan vastuulla olla kokki, joka tarjoaa ruoan muodossa, jossa vastaanottajansa pystyy nauttimaan.

Lapseni oli pienempänä tarkka ruokailija. Harjoittelimme uusia makuja usein hyvin pieninä annoksina. Salaattia syötiin ensin viikko millin kokoisina paloina, seuraavalla viikolla kahden millin paloina. Jos joku väittää, että hän tai joku muu ”ei opi suomea” väitän, että salaatti on vain tarjoiltu liian suurina paloina.